

**ПРИКАЗИВАЊЕ ИЗЛОЖБЕ „УЖИЧКА РЕПУБЛИКА“ У БЕРЛИНУ
(НДР)**

Један у низу великих подухвата Историјског музеја Србије у 1986. години био је, свакако, и приказивање изложбе „Ужичка република“ у Музеју за немачку историју, у Берлину. Тиме је, на основу Програма о културној сарадњи између СФРЈ и НДР, настављена дугогодишња размена изложби између ова два музеја. У оквиру ове размене до сада су у Београду приказане веома значајне и садржајне изложбе Музеја за немачку историју, као што су „Оружје и ратна вештина у феудализму“, „Селачки рат у Немачкој 1525. године“, „Револуција 1848/49. у Немачкој“, „Антифашистички покрет у Немачкој 1941—1945“, „Пет векова немачког уметничког занатства“ и „Поморска пловидба и трговина кроз векове“. Са своје стране, Историјски музеј Србије презентирао је у Берлину изложбе „Занати на тлу Србије“, „Устанак у Србији 1804.“ и „Устанак у Србији 1941. године у делима уметника“. Циклична размена музеолошки обрађених догађаја и појава из Немачке, односно српске историје у наведеном обиму, поред размене искустава у овој области, несумњиво је доприносила даљем упознавању и зближавању два народа, као и продубљивању и иначе добрих односа између две земље.

Музеолошку презентацију Ужичке републике, једног од кључних раздобља југословенског НОР-а и револуције, за ову прилику заједнички су припремили Историјски музеј Србије и Музеј устанка 1941. из Титовог Ужица. С обзиром на место приказивања — Берлин, у коме се 1941, године настајања Ужичке републике, налазио центар фашистичке Немачке, аутори изложбе Јелена Ристановић и Павле Стојковић, кустоси, били су мотивисани за изналажење крајње убедљивих и прегледних тематских решења. Ово је било неопходно и зато што су у тој средини и до данас мало познати први порази Вермахта и стварање компактне ослобођене територије у западној Србији и Шумадији, која је представљала тежиште југословенског устанка 1941. године, а на спољњем плану означавала феномен почетка распадања окупационог система у Европи. У широком тематском приступу аутори изложбе су учинили посебан напор да за ову прилику пронађу крајње убедљиву документацију на немачком језику.

Најзад, досадашња разубена сарадња на размени изложби уверила нас је у висок музеолошки домет и богату музејску традицију земље домаћина, што нас је обавезивало да и са те музеолошке стране, наравно у границама наших, пре свега, материјалних могућности, покушамо да се приближимо високом нивоу Музеја за немачку историју.

Ови параметри представљали су основу за рад на изложби, која је за ову прилику рађена у потпуно новој ликовној варијанти у односу на раније изложбе о овој теми, како Историјског музеја Србије, тако и Музеја устанка 1941. из Титовог Ужнца.

Као основно музеолошко решење примењен је третман целине преко следећих тематско-ликовних делова:

- Окупација и почетак устанка у Југославији;
- Тежиште устанка у западној Србији и Шумадији и стварање слободне територије;
- Формирање органа народне власти и организација живота на ослобођеној територији;
- Културни живот на ослобођеној територији;
- Одмазда окупатора и померање тежишта устанка у источну Босну.

Сваки од ових тематских делова има своју уводну легенду и покривен је аутентичним материјалом: документима, фотосима, плакатима, оружјем бораца, предметима који се односе на народну власт, репресалије и логоре... Осим тога, сваки тематски део има

своје ударне експонате — уља, бисте, графике, као и табеларне прегледе и карте. Овај разноврсни материјал, у комбинацији са фотосима и документима, илуструје основну нит приче и одржава њен висок садржајни и музеолошки ниво.

Осим наведених, обрађена је и тема о учешћу припадника немачке националности у југословенском НОР-у и револуцији 1941—1945. На тај начин дистанциран је немачки народ од фашистичких злочина па је изложба, у оваквој интерпретацији, у крајњој линији одражавала садашње стање културних веза и добрих политичких односа између СФРЈ и НДР.

Ауторима изложбе при изради експозиционог плана и опремања изложбе, пружили су драгоцену помоћ Љиљана Константиновић, музејски саветник, Зорица Јовановић, препаратор, и Рамиза Караман и Радосав Ранковић, технички радници. Са своје стране, кустос и педагог Борисав Шурдић је на најефикаснији начин уговарао и координирао ову акцију с партнером из Берлина..

Изложба је постављена у великом холу Музеја за немачку историју. У току њеног приказивања, од 22. јула до 24. августа 1986, забележен је рекорд од 45.000 посетилаца.

Изложба је отворена 22. јула у 15 часова, у присуству већег броја културних и јавних радника Берлина и НДР и дипломатског кора, међу којима је био и заменик министра за високо школство НДР, под чију јурисдикцију припада Музеј за немачку историју, затим представник ЦК КП НДР, југословенски амбасадор Љубомир Мајерић и Владимир Топић, аташе за културу. Отварању су присуствовали и чланови југословенских трговинских представништва у Берлину (Милица Мишовић), директор представништва Генерал-експорта из Београда и други.

Поред наведених званица, отварању је присуствовала и Елеонора Штајнер, први амбасадор НДР, у Југославији, иначе кћерка Вилема Пика, првог председника НДР. За време Пиковог боравка у Москви и његовог рада у Коминтерни, она је била секретар једног одељења и ту се упознала с Јосипом Брозом Титом.

У уводној речи, приликом отварања изложбе професор др Волфганг Хербст, директор Музеја за немачку историју, указао је на врло добру сарадњу с Историјским музејом Србије и изразио задовољство због ширења ове сарадње и на Музеј устанка 1941. у Титовом Ужицу. Затим је веома повољно оценио изложбу, истакавши је као једну од најбољих иностраних изложби приређених у њиховом Музеју. После тога је говорио директор Историјског музеја Србије, Гојко Лађевић, који је и званично отворио изложбу. Пошто је истакао да нас ова изложба „враћа у дане од пре 45 година, када су југословенски народи и народности, под непосредним руководством Комунистичке партије Југославије, на челу са њеним генералним секретаром Јосипом Брозом Титом, отворено устали против Хитлерове фашистичке Немачке, баш онда када је она била у напону своје снаге“, говорио је о ширењу народноослободилачке борбе у свим крајевима Југославије, а посебно о устанку у Србији и стварању слободне територије — Ужичке републике, као и њеном

значају за даљи развој народноослободилачке борбе и револуције јер је „Ужице постало центар из кога је Јосип Броз Тито руководио даљом оружаном борбом народа Југославије у свим њеним крајевима“. Истакавши да ни најтеже репресалије окупатора нису помогле да се устанак угуши, већ се све више ширио, посебно је, за ову прилику говорио и о учешћу припадника немачке националности у народноослободилачкој борби у Југославији, рекавши:

„На крају желим да укажем на једну веома значајну чињеницу која се односи на припаднике немачке националности у Југославији. Евидентно је да се већ 1941. године јављају случајеви приступања појединих Немаца народноослободилачком покрету и њиховог активног укључивања у народноослободилачку борбу као бораца одређених партизанских одреда. Такви су, на пример, били: Аугуст Хегел, борац Чачанског народноослободилачког партизанског одреда, или Хари Шихтер, који је због показане храбрости добио и посебну похвалу објављену у Билтену Врховног штаба народноослободилачких партизанских одреда Југославије, 1941. године.

Поред ових појединачних примера познати су и случајеви да су читаве породице немачке народности у Југославији припадале напредном радничком покрету и имале значајну улогу и у току народноослободилачког рата. Таква је, нпр., била позната породица Томе Девалда из Земуна.

Процес приступања антифашистичком и народноослободилачком покрету припадника немачке националности у Југославији заокружен је августа 1943. године, када је одлуком Штаба II корпуса народноослободилачке војске Хрватске формирана Немачка чета народноослободилачке војске Хрватске „Ернест Телман“, која је деловала у саставу Подравског партизанског одреда. За командира ове чете постављен је Вампотић Рудолф, а за политичког комесара Мукер Јохан. Значајно је нагласити и чињеницу да је команда у чети била на немачком језику, а борци су имали право да на капама-партизанкама носе, поред петокраке звезде и немачку националну заставу.

Свему овоме доста простора посветила је, током ове године, и југословенска штампа, објављивањем фељтона о чети „Ернест Телман“, а посебан простор дат је овоме и на изложби коју вам данас приказујемо.

Активном укључивању припадника немачке и других националних мањина у Југославији у народноослободилачку борбу поклањана је значајна пажња, о чему сведоче и речи Јосипа Броза Тита, који је о томе рекао: 'Програм, циљеви и антифашистички карактер ослободилачке борбе народа Југославије привлачили су и припаднике других народа, који су се, ношени ратним вртлогом, нашли на тлу Југославије... Народи Југославије увек изражавају захвалност свим страним јединицама и борцима који су на тлу Југославије дали допринос у борби против окупатора...'